

ФАХОВІ ВИДАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ СПОРТИВНОЇ НАУКИ

С.С. Єрмаков

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Вступ

Останнім часом все більша частка різних галузей науки починає робити спроби увійти на рівних правах до європейських наукових інституцій. Не є винятком і галузь фізичного виховання і спорту, а особливо її наукова складова. Остання ще не зовсім втратила свої позиції на міжнародній арені у поєднанні зі спортом вищих досягнень. Але існує багато стримуючих факторів серед яких можна виділити такі, як низький рівень фінансування спортивної науки, неузгодженість дій вищих навчальних закладів, перетік кадрів вищої кваліфікації до країн колишнього соціалістичного табору, мовний бар'єр, відповідність державних стандартів діяльності галузі до міжнародних, а також не розуміння керівниками підрозділів галузевих закладів управління і освіти необхідності впровадження міжнародно визнаних форм і методів інформаційного забезпечення наукових досліджень та інші. У свою чергу підвищення саме рівня інформаційного забезпечення спортивної науки може надати нові імпульси для її розвитку і сприяти зросту якості наукових досліджень. У цьому випадку слід скористатись досвідом провідних країн світу, у яких існує добре розгалужений і розвинений сектор електронного інформаційного забезпечення наукових досліджень. З розвитком комп'ютерних технологій він стає більш дешевим і зручним інформаційним засобом і становить сильну конкуренцію поліграфічній галузі.

Якщо розглянути причини стриманого росту електронних форм інформаційного забезпечення наукових досліджень галузі, то їх начебто не повинно бути. По-перше, держава прийняла цілу низку нормативно-правових документів, яких цілком достатньо для створення і функціонування електронного інформаційного галузевого простору [Закон України «Про електронні документи й електронний документообіг» (№ 851-IV від 22.05.2003 р.); Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Концепції формування системи національних інформаційних електронних інформаційних ресурсів» (№ 259-2003-р від 05.05.2003 р.)]. По-друге, галузеві заклади освіти і управління мають достатнє технічне забезпечення (комп'ютерні класи, підключення до мережі Інтернет). По-третє, галузеві заклади освіти ведуть підготовку фахівців з інформаційного забезпечення фізич-

ної культури і спорту. І на останнє, є наявність інформаційних ресурсів у вигляді електронних копій наукових та методичних видань і є потреба в них — працюють спеціалізовані вчені ради із захисту дисертацій, а це свідчить про існування достатньо широкого кола науковців — безпосередніх користувачів електронного ресурсу.

Окрім цього, є певні напрацювання щодо створення і подальшого розвитку електронних інформаційних наукових ресурсів як національних [2, 4], так і галузевих [1, 3, 5], у яких у достатній мірі накреслено основні шляхи рішення проблем.

Дослідження виконано за планом науково-дослідної роботи кафедри фізичного виховання Харківської державної академії дизайну і мистецтв, а також у відповідності до Законів України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (№ 2782-12 від 14.02.1997 р.), «Про електронні документи й електронний документообіг» (№ 851-IV від 22.05.2003 р.) та Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Концепції формування системи національних інформаційних електронних інформаційних ресурсів» (№ 259-2003-р від 05.05.2003 р.).

Мета дослідження

Зазначені проблеми створення та подальшого розвитку єдиного національного електронного інформаційного простору для забезпечення наукових досліджень галузі фізичної культури і спорту та перспективи його інтеграції до європейських і світових ресурсів потребують більш детального аналізу — що і є метою даного дослідження.

У якості об'єктів дослідження було вибрано спеціалізовані фахові видання, які затверджено ВАК України, а також інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Результати дослідження та їх обговорення

На сьогодні ВАК України затвердив переліки спеціалізованих наукових фахових видань, список яких складає більше ніж 1500 найменувань (<http://osvita.tv/m-tema.htm>). Серед них — 15 за спеціальністю фізичне виховання і спорт, а та-

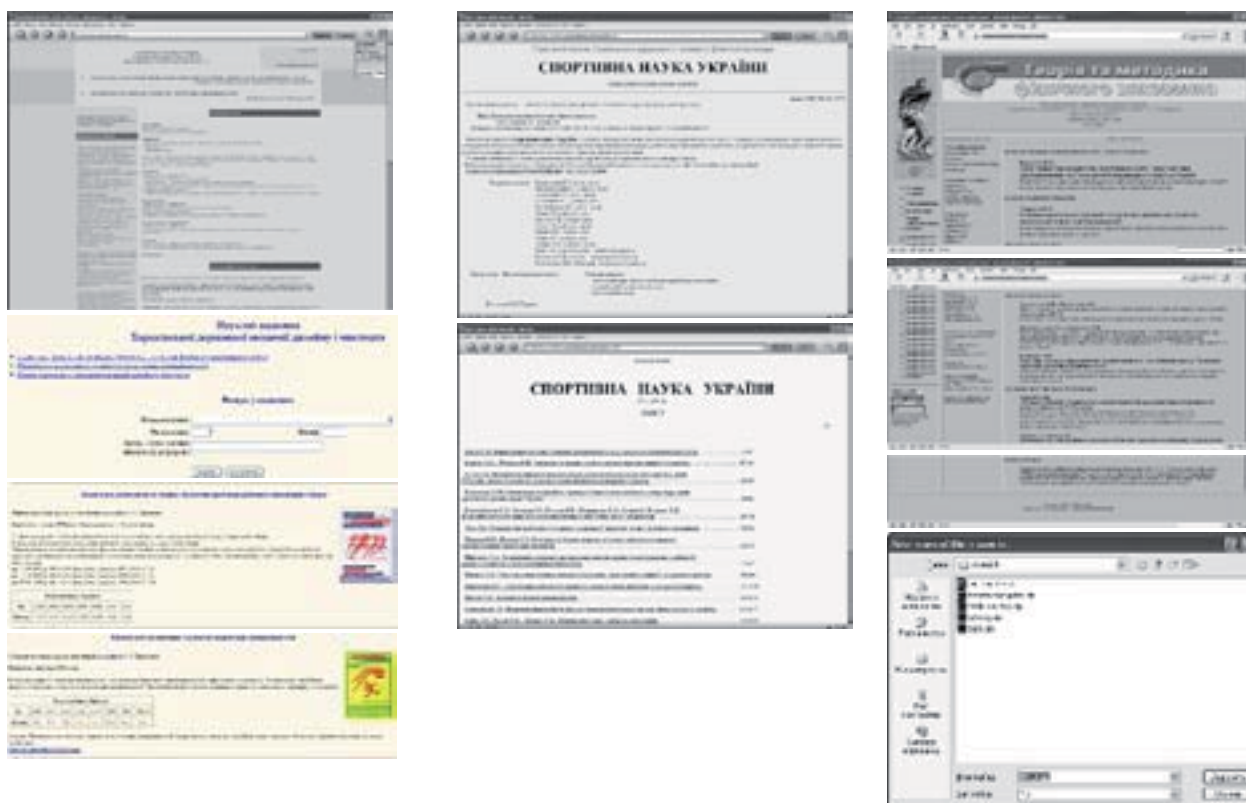
кож одне видання, яке також визнано фаховим з педагогічних і біологічних наук (збірник наукових праць «Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту»). До списку входить і поки що єдиний електронний журнал «Спортивна наука України». Серед засновників видань — 10 закладів. Можливість представити в мережі Інтернет для загального користування електронні версії своїх фахових видань мають 7 з них. Всі вони мають свої сайти. Якщо звернутись до сайтів 7 закладів, то повні версії своїх видань представляють тільки 2 і ще 1 заклад — частково (рис. 1).

Враховуючи тенденції розвитку комп'ютерних систем в бібліотечній справі, коли провідні країни світу вже переходять до впровадження інтелектуальних пошукових систем, а українські заклади ще тільки заявили про наміри створення єдиного інформаційного ресурсу, то можна стверджувати про наявність значного відставання спортивної галузі від загальносвітового і європейського інформаційного простору.

Слід зазначити, що частина засновників видань почала впроваджувати або вже використовує у своїх бібліотеках комп'ютерне про-

грамне забезпечення, яке не можна адаптувати до державних стандартів і відповідно до міжнародних. Це є значною перешкодою у подальшій інтеграції інформаційних ресурсів цих закладів до європейських. Тобто ця частка закладів вже витратила значні кошти і кадрові ресурси на впровадження комп'ютерного програмного забезпечення і для приєднання до європейських інформаційних структур їм необхідно розпочинати все спочатку і з новим програмним оснащенням. Як свідчить досвід роботи редакції 2-х фахових видань ХДАДМ, що працюють за національними і міжнародними стандартами з 2000 року і відповідно мають угоди з Національною бібліотекою імені В.І. Вернадського (НБУВ, м. Київ) та бібліотекою Російського державного університету фізичної культури, спорту і туризму (РДУФКСТ, м. Москва), наукові видання саме спортивної галузі можуть бути об'єднані у єдиний національний інформаційний ресурс за невеликий проміжок часу [3].

Необхідно також скористатись досвідом роботи наших найближчих сусідів — Росії та Польщі, а надалі і провідних країн світу. В Росії вже давно існує електронна центральна галузева бібліо-

<http://www.nbu.gov.ua/articles/khmpi>

<http://lib.sportedu.ru/books/xxpi/>

Харківська державна академія дизайну і мистецтв (ХДАДМ)

<http://www.infiz.lviv.ua>

Львівський державний інститут фізичної культури

<http://www.ovc.kharkov.ua/tpfv.htm>

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Рис. 1. Повнотекстові фахові видання у мережі Інтернет.

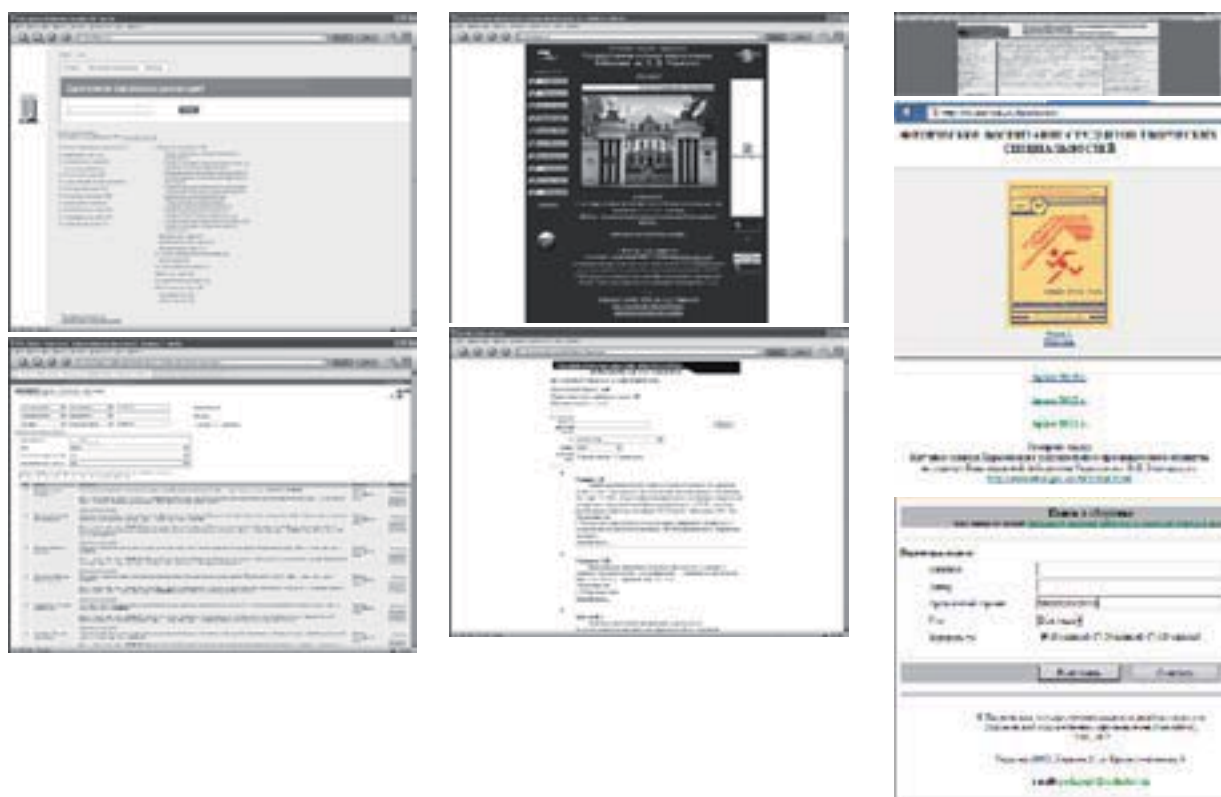
тека фізичної культури і спорту (м. Москва), яка об'єднує спортивні видання, а також декілька бібліотек з повнотекстовими версіями авторефератів, статей і дисертацій спортивної галузі (рис. 2). У бібліотеці представлені тільки видання РДУФКСТ. Щодо об'єднання галузевих фахових видань інших російських навчальних закладів фізичної культури і спорту, то ця робота знаходиться на початковому рівні так само, як і в Україні.

Аналіз діяльності вищих навчальних закладів фізичної культури і спорту Польщі свідчить про наявність єдиної бібліотечної інформаційної електронної системи. Система працює за єдиним державним стандартом і має однакові підходи до її наповнення і підтримки в мережі Інтернет. Система працює з використанням як польської, так і англійської мови (рис. 3). Прослідковуються наміри польських наукових видань попасти до списку цитованих журналів Світу, які реєструє та прослідковує рівень і якість публікацій у електронних виданнях за різними галузями наукового знання Інститут Наукової Інформації (Філадельфія, США).

Серед важливих компонентів розробки національної системи інформаційного електронного наукового простору спортивної науки є

такий фактор, як облік праці вченого і контроль його публікацій. Цей фактор тісно пов'язаний, з одного боку, з якістю та затребуваністю праці дослідника іншими вченими, а з іншого — з якістю і необхідністю існування фахового видання. В Україні праця вченого оцінюється за кількістю публікацій. Так, кількість публікацій вченого або викладача враховується при прийнятті його на роботу, представлення до почесних звань, присудження наукових ступенів та інше. Така оцінка праці вченого корисна в одних випадках, але вона не відображує затребуваність і популярність його праць серед науковців. Теж саме можна сказати і про фахові видання. Є приклади, коли фахові видання тиражуються невеликими обсягами і майже недоступні широкому загалу наукової громадськості. Так, згідно постанов ВАР України фахове видання достатньо видавати тиражем у 100 примірників і розіслати до 7 провідних бібліотек України (4 з них розташовані у Києві). Але цього надто замало для створення інформаційного наукового простору.

Необхідно звернутись до досвіду Польщі або інших країн Європи і світу. За основу оцінок розвитку науки в США й інших країнах світу у якості кількісних показників обирають кількість опублікованих наукових праць і патентів

<http://diss.rsl.ru/>
Електронна бібліотека дисертацій
Російська державна бібліотека

<http://gnpbu.ru/>
Державна наукова педагогічна бібліотека ім. К.Д. Ушинського

<http://lib.sportedu.ru/>
Центральна галузева бібліотека з фізичної культури і спорту, РДУФКСТ.

Рис. 2. Інформаційні електронні ресурси Росії.

Рис. 3. Інформаційні електронні ресурси Польщі.

та їх цитування, які відображені в покажчику цитованої літератури (Science Citation Index, SCI) що двічі на рік випускає Інститут Наукової Інформації у Філадельфії (Institute for Scientific Information, ISI).

Щорічний комплект баз даних SCI містить тільки журнальні статті в 3750 кращих наукових журналах світу, з яких 1500 — американських, декілька десятків — російських і незначна частка — українських. Щорічно SCI включає близько 750 тис. наукових статей і 18 млн. посилань. За обсягом розглянутої літератури база даних SCI не має рівних у світі й охоплює близько 90 % журнальних статей, опублікованих світовим науковим співтовариством. За даними Інституту наукової інформації, світовий масив статей, що потрапляють у мережі цитування, розподіляється в такий спосіб: близько 70 % статей цитується 1 раз у рік, 24 % статей — 2—4 рази, близько 5 % статей від 5 до 9 разів, менш 1 % статей — понад 10 і більше раз у рік. Близько 40 % наукових статей ніколи не цитується (<http://www.ng.ru/science>).

Але серед цих журналів українська спортивна наука не представлена. Для того, щоб журнал було включено до бази даних SCI необхідно виконати низку умов. Так, наприклад, відповідно до твердження J. Testa, керівника служби відбору й моніторингу журналів в ISI, обов'язковою умовою для включення журналу в обробку в ISI є наступна вимога: журнал повинен бути англomовним або, принаймні, містити переклад на англійську мову назви статті, її анотації й ключових слів (<http://sunweb.isinet.com/isi/index.html>). Є також вимоги щодо кількості років видання, його доступність та інші.

Із цитуванням наукових публікацій нерозривно зв'язаний інший показник, по якому оцінюється цитування наукових журналів, а отже, і «наукова вага» журналу у світовому науковому співтоваристві. Цей показник називають імпаکت-фактором наукового журналу. Значення імпаکت-факторів 5684 наукових журналів можна одержати з покажчика цитування журналів — Journal Citation Reports (JCR) (<http://www.isinet.com/isihome>).

Імпакт-фактор журналу — це відношення кількості статей, які опублікував цей журнал протягом заданого періоду (звичайно це період у два роки) до кількості літературних посилань (зроблених за цей же період у різних джерелах) на зазначені вище статті.

Наведемо приклад визначення імпакт-фактору в межах України і тільки серед фахових спортивних видань для збірника «Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту». За даними бібліотеки імені В.І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua/>) саме в цьому виданні у 2004 році було опубліковано

приблизно половина всіх статей, наведених в авторефератах дисертацій за спеціальністю 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт». Значення імпакт-фактору (0.085) значно нижчий, ніж у журналі, який займає останню сходинку у рейтингу покажчика цитування (JCR).

Сама собою напрашується схема для визначення оцінки наукових видань і праць вченого спортивної галузі до якої слід включати і національні фахові видання та публікації в них. Тому слід скористатися досвідом Польщі.

Так, комітет з наукових досліджень Польщі розробив власну систему оцінки наукового рівня польських учених і наукових підрозділів. За основу взятий імпакт-фактор, але додані також польські наукові журнали, що не мають імпакт-фактору, для яких складена власна система оцінки рівня (звичайно, оцінка значно нижче оцінок для журналів, що мають імпакт-фактор) [6].

Щодо міжнародно визнаних видань, то на сьогодні найвищим є імпакт-фактор для наукових журналів в галузі біології й медицини. Середній імпакт-фактор міжнародного журналу в цих галузях становить близько 1,0, найвищий (журнали Nature, Science, деякі інші) — близько 40. Для порівняння: імпакт-фактор більшості московських (колишніх всесоюзних) біологічних журналів коливається в межах 0,1—0,2, а максимальний імпакт-фактор має журнал «Біохімія» — 1,2. Переважна ж більшість українських академічних журналів взагалі не має імпакт-фактору. Це означає: імпакт-фактор цих журналів настільки низький (нижче 0,1), що Інститут наукової інформації не відслідковує цитування статей у них. І саме цим визначається — середній рівень української науки (принаймні тієї, котра в основному використовує вітчизняні журнали для публікацій власних результатів) дуже далекий від міжнародного рівня [6].

Для української спортивної науки досвід Польщі буде дуже корисний, але для цього, принаймні, повинен існувати єдиний електронний інформаційний простір, який дозволить вести підрахунки якості видань і праць вчених. І коли мова йде про електронний простір, то українським фаховим спортивним виданням необхідно спрямувати свої зусилля до Міжнародного Центру ISSN (Париж, Франція), база даних якого складає десятки тисяч зареєстрованих електронних видань. Це є перший крок до входження до міжнародного інформаційного електронного простору.

Світова практика розповсюдження наукової інформації має багато корисних для спортивної науки України прикладів. Наведемо деякі з них. В першу чергу це спортивні журнали, які входять у базу даних SCI (рис. 4).

До сайтів журналів краще всього стартувати з таких адрес: <http://journal.searchcart.info/>; <http://www.gssiweb.com/> (спортивна наукова бібліотека).

<http://www.pea.uk.com>
The British Journal of Physical Education

<http://www.physsportsmed.com>
The Physician and Sportsmedicine

<http://www.thesportjournal.org>
The Sport Journal United States Sports Academy

<http://www.aahperd.org/>
American Alliance for Health, Physical Education, Recreation & Dance

<http://www.jssm.org/>
Journal of Sports Science and Medicine University of Uludag, TUR

<http://www.athleticinsight.com/>
Athletic Insight: The Online Journal of Sport Psychology

Рис. 4. Журнали, які входять до бази даних SCI.

Серед інших журналів є такі:

1.	http://www.jssm.org/	Journal OF Sports Science & Medicine
2.	http://www.athleticinsight.com/	The Online Journal of Sport Psychology
3.	http://bjsm.bmjournals.com/	British Association of Sport and Exercise Medicine
4.	http://www.jospt.org	Journal of Orthopaedic & Sports Physical Therapy
5.	http://www.sportsci.org/	Sportscience
6.	http://ajs.sagepub.com/	The American Orthopaedic Society for Sports Medicine
7.	http://physed.otago.ac.nz/sosol/home.htm	SOSOL Sociology of Sport Online School of Physical Education, University of Otago, NZI
8.	http://www.sportsnutritionssociety.org/	Journal of the International Society of Sports Nutrition
9.	http://www.ingentaconnect.com/	International Journal of Performance Analysis in Sport, University of Wales Institute, Cardiff
10.	http://zebris.de/index2-e.html	Biomechanics

<http://journal.searchcart.info/journal/>

База даних журналів

<http://www.isinet.com/>

База даних ISI

<http://www.ebsco.com>

База даних EBSCO

Рис. 5. Бази даних електронних журналів.

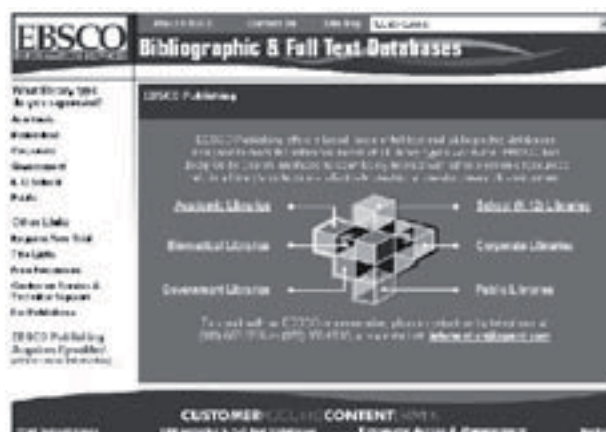

Рис. 6. Бази даних EBSCO (<http://www.ebsco.com>)

Окрім того, що провідні спортивні наукові журнали об'єднані в бази даних SCI, існують бібліотечні центри, що надають доступ до своїх баз даних. Мова йде про можливість одержання повнотекстових версій наукових статей (рис. 5). База даних ISI містить більше 20 спортивних наукових журналів. База даних EBSCO об'єднує публічні, академічні, шкільні, корпоративні бібліотеки (рис. 6).

Доступ до зазначених баз даних краще робити через національні бібліотеки та бібліотеки провідних навчальних закладів. Наприклад, НБУВ (<http://www.nbuv.gov.ua/>) дає посилання на базу даних загальнодоступних журналів (<http://www.doaj.org/>), серед яких можна знайти видання зі спорту. Періодично бази даних відкривають на певний проміжок часу доступ до своїх ресурсів без обмежень для всіх користувачів. Існують також бази даних, які пропонують користувачу спочатку заповнити анкету, а потім надають йому доступ за паролем. Тобто можуть існувати певні обмеження для одержання ресурсів в окремих базах даних.

Таким чином для української спортивної науки є всі підстави скористатися досвідом провідних країн і створити свою національну

інформаційну електронну систему. Це надасть змогу підняти як рівень наукових досліджень, так і якість наукових видань і публікацій. Надалі, значно більше часу необхідно для інтеграції фахових видань до європейських інформаційних ресурсів. Для цього фахові видання повинні поступово переходити від викладу анотацій на англійській мові до паралельної публікації статей англійською мовою. Останнє дозволить фаховим виданням зареєструватись у міжнародних інформаційних центрах.

Подальші дослідження планується спрямувати на пошук і аналіз інтелектуальних пошукових систем в інформаційному просторі мережі Інтернет.

Література

1. Андрющенко О.А. Система бібліотечно-інформаційного забезпечення галузі фізичної культури і спорту в Україні: Автореф. дис... канд. пед. наук: 07.00.08, Харк. держ. акад. культури. — Х., 2003. — 20 с.
2. Баркова О.В. Електронні ресурси як об'єкти універсальної електронної бібліотеки // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2004. — № 2. — С. 75—80.

3. *Ермаков Сергей*. Основы создания информационной системы обеспечения научных исследований в контексте единого образовательного пространства //Наука в олимпийском спорте. — 2005. — № 2. — С. 117—127.
4. *Костенко Л.И.* Наукова електронна бібліотека України //Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики: Зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 17—18 травня 2005 р. — К., 2005. — Ч. 1. — С. 134—137.
5. *Свістельник І.* Деякі аспекти діяльності спеціалізованої бібліотеки щодо науково-інформаційного забезпечення спортивної галузі //Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. — 2002. — № 22. — С. 40—45.
6. *Сибирный Андрей*. Без хирургического вмешательства не обойтись //Зеркало недели. № 5 (533) Суббота, 12—18 Февраля 2005 года.

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СТРУКТУРІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

І.Р. Свістельник

Львівський державний інститут фізичної культури

Постановка проблеми. Сучасна фізкультурна освіта не може існувати без інформації, тому ВНЗ фізкультурного профілю зосереджують свою інформаційну діяльність на таких основних напрямках, як формування інформаційного потоку документальних джерел, покращення інформаційного супроводу навчального процесу.

Аналіз останніх публікацій. Процеси формування високого ступеня професійної компетентності фахівців набувають дедалі більшої актуальності в період інтенсивного суспільно-економічного розвитку України. У зв'язку з цим, одним з пріоритетних напрямів удосконалення освітнього простору України можна вважати необхідність створення умов для підвищення якості професійної підготовки та вдосконалення функціонування системи освіти [1]. Визначальним чинником у досягненні високої якості освіти нині є інформаційне забезпечення навчального процесу, використання сучасних інформаційних технологій [2].

Зв'язок роботи з науковими темами. Стаття подана відповідно до теми 2.1.15 «Розробка єдиного інформаційного середовища навчання у вищих фізкультурних навчальних закладах як засобу ефективності навчально-тренувального та навчально-оздоровчого процесу» Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту Держкомспорту України на 2001—2005 роки.

Мета дослідження полягає у висвітленні досвіду вдосконалення інформаційної діяльності, навчального інформаційного середовища шляхом використання сучасних інформаційних технологій, які покликані оптимізувати та прискорити процес пошуку інформації.

Результати дослідження. Основними тенденціями інноваційного розвитку інформаційної діяльності у вищому навчальному закладі фізкультурного профілю є посилення інформаційної функції із використанням сучасних

комп'ютерних технологій. Однією з перспективних технологій є впровадження та розвиток нових форм інформаційної діяльності, зокрема подання та пошуку інформації. Удосконалення, розширення та забезпечення інформаційних послуг з використанням інформаційних технологій, забезпечення інформаційних запитів, потреб сучасними засобами становить мету інформаційної діяльності вищого навчального закладу. Нове електронне середовище базується на сучасних технологіях, покликаних вирішувати специфічні інформаційні завдання і призначених для збереження, структурування, забезпечення пошуку великих обсягів інформації в електронному вигляді, що дозволяє швидко орієнтуватися у накопичених інформаційних ресурсах. Покращити стан інформаційної діяльності, наблизити її до вимог і стандартів сьогодення може чітке визначення завдань інноваційного характеру, реалізація яких сприяла б пошуку необхідної інформації, спрощувала б можливість її отримання.

Вищі навчальні заклади фізкультурного профілю не можуть стояти осторонь загальних процесів інформатизації, оскільки інформатизація, як синонім автоматизації, має на меті поетапно позбавити користувачів інформації необхідності здійснювати рутинні операції завдяки засобам ефективного та комфортного сервісу — електронного пошуку. Зрозуміло, що основу інформатизації становить наявність технічного забезпечення, локальна мережа і процес створення програмного середовища для подання інформації в електронній формі.

Нині можна визначити такі основні електронні інформаційні ресурси: електронні каталоги, електронні картотеки, проблемно-орієнтовані бази даних, інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Об'єктивна необхідність створення електронної інформації зумовлена інноваційними процесами в системі освіти і потребою у відповідно-